

СЕКЦІЯ 12 ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12

АКСІОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Курись В.З., аспірант
кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті здійснюється спроба філософсько-правового дослідження аксіології формування особистості військовослужбовця в умовах гібридної війни в Україні. На основі філософсько-правової методології акцентовано увагу на тому, що відновлення аксіологічного виміру відношення у світогляді особистості військовослужбовця, особливо стосовно його повоєнного стану, передбачає обов'язкову трансформацію морально-культурного середовища, що кардинально відрізнятиметься від попередньо-пережитого досвіду мислення, поведінки, дій у зоні АТО.

Ключові слова: аксіологія, світогляд, особистість, військовослужбовець, держава, право, цінності, філософія права.

В статье осуществляется попытка философско-правового исследования аксиологии формирования личности военнослужащего в условиях гибридной войны в Украине. На основе философско-правовой методологии акцентировано внимание на том, что восстановление аксиологического измерения отношения в мировоззрении личности военнослужащего, особенно касательно его послевоенного состояния, предусматривает обязательную трансформацию морально-культурной среды, которая будет кардинально отличаться от предварительно пережитого опыта мышления, поведения, действий в зоне АТО.

Ключевые слова: аксиология, мировоззрение, личность, военнослужащий, государство, право, ценности, философия права.

Kurys V.Z. AXIOLOGY SERVICEMEN FORMATION OF PERSONALITY IN THE HYBRID WAR IN UKRAINE

The article is an attempt to study the philosophical and legal axiology formation of the personnel in a hybrid war in Ukraine. On the basis of the philosophical and legal methodology is accented on the fact that the recovery of the axiological measure the ratio in the outlook of the individual soldier, especially as regards its post-war condition, makes it compulsory to transform the moral and cultural environment that radically differ from previously lived experience of thinking, behavior, action in the area ATO.

Key words: axiology, ideology, identity, military, state, law, values, philosophy of law.

Постановка проблеми. Військовослужбовець в умовах гібридної війни, оголошеної нині Російською Федерацією Україні, зобов'язаний формувати свою фахову діяльність на основі стрижневих принципів військової служби, праксеологічно обґрунтованих українськими реаліями (усвідомлення складності, цілеспрямованості, комплексності та змістовності військової служби). Фактично, нині актуалізується високий рівень військово-фахових знань та вмінь, комплексність духовно-моральних і загальносуспільних цінностей захисника своєї Батьківщини, що, поза будь яким сумнівом, спрямовує свідомість військовослужбовця до оцінювально-результативного сприйняття військової реальності. Більше того, необхідно брати до уваги й негативний морально-психологічний емоційний тиск гібридної війни на військовослужбовця після повернення додому з місць воєнних подій. У такому випадку докорінно важливими є аксіологічні стрижні світогляду, що сприяють утриманню в рівновазі теоретичних знань

про війну та практичний досвід, отриманий безпосередньо під час воєнних дій, позначених нерідко розчаруванням, зневірою у справедливість, безвідповідальністю тих, за кого віддається життя тощо. З огляду на це, актуальність не втрачають стійкий сформований у комплексному вихованні сім'ї, церкви та суспільства світогляд, переконання і відданість Батьківщині не дивлячись ні на що, непохитність у виконанні своїх службових обов'язків та ін. Значущим виміром бадьорого служіння й відданості військовослужбовця є його воля, що мобілізує всі духовно-моральні сили у подоланні як непередбачених труднощів під час воєнних дій, так і, що важливіше, повоєнних настроїв, подекуди вкрай негативних.

Загалом, аксіологічне світосприйняття жваво актуалізувалося у своїх трактатах Д. Юмом й І. Кантом. Зокрема, один із філософів вказував на те, що якщо припустити, скажімо, існування світу без розумних істот, хоча й живих, то існування такого світу є аксіологічно немислимим, зважаючи на відсутність



істот, які б бодай частково усвідомлювали цю цінність [1, с. 485]. Ці та інші роздуми Канта наводять на думку, відповідно до якої, все ж таки, є наявне розмежування між гносеологічним та аксіологічним сприйняттям людиною дійсності. Відтак доводиться акцентувати увагу на двовимірність аксіологічно-оцінювальної діяльності військовослужбовця в умовах гібридної війни в Україні – позафаховий і внутрішньофаховий виміри. По-перше, аксіоматика діяльності військовослужбовців може актуалізуватися на таких самих засадах, що й інші фахово зорієнтовані аксіологічні орієнтації. По-друге, аксіоматика діяльності військовослужбовців формується через актуалізацію спільних характерних особливостей із усіма професіями, у яких вивчається відношення «людина – людина». По-третє (що найважливіше у нашому науковому доробку), крізь призму вивчення аксіології формування особистості військовослужбовця уможливується пошук специфічних, притаманних виключно означеній професії, ціннісних рис в умовах гібридної війни в Україні.

Ступінь розробленості проблеми. Необхідно відзначити, що науковий аналіз задекларованої у темі статті проблематики відбувався переважно у дослідницькому полі військової психології, соціальної психології, соціології, політології, загальної теорії права. А отже, філософсько-правовий вимір дослідження аксіології становлення військовослужбовця в умовах гібридної війни в Україні є достатньою мірою актуальним. Зазначеному питанню присвятили увагу такі філософи, як І. Кант, С. Булгаков, С. Франк та вчені, як В. Бліхар, І. Дятлова, В. Ортинський, О. Рувін, В. Сировацький, М. Цимбалюк та ін.

Мета статті полягає у філософсько-правовому аналізі аксіології становлення особистості військовослужбовця в умовах гібридної війни в Україні.

Викладення основного матеріалу. У науковому обігу загалом прийнятими характерними рисами поняття «гібридна війна» є: агресія без офіційного оголошення війни; приховування країною-агресором своєї участі в конфлікті; широке використання нерегулярних збройних формувань (в т. ч. під прикриттям мирного населення); нехтування агресором міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами і досягненими домовленостями; взаємні заходи політичного та економічного тиску (за формального збереження зв'язків між двома країнами); широка пропаганда та контрпропаганда із застосуванням «брудних» інформаційних технологій; протистояння у кібернетичному просторі та ін. [2]. Із підсумку згаданого аналітичного видання випливає, що проблематика гібридної війни в контексті висвітлення у ЗМІ активізується що раз то більш, та не завжди в об'єктивному просторі ходу подій.

Зважаючи на мега-актуальність гібридної війни Росії на теренах України, доцільно все ж таки погодитись з окремими тезами дослідження

І. Дятлової та простежити в структурі особистості воїна-професіонала суттєві риси, що є значущими для процесу формування осо-

бистості в умовах інформаційного соціуму (професіоналізм, духовність, соціальна відповідальність та ін.). Відтак дослідниця запропонувала закономірності та принципи підвищення ефективності формування особистості воїна-професіонала, з-поміж яких виокремила такі:

1) залежність стійкості особистості як системи, що самоорганізується, від рівня її цілісності, яку визначають духовність, соціальна відповідальність та професіоналізм;

2) зростання комунікаційних потреб особистості, які є функціонально властивістю суб'єктів активного реагування на розбіжність між наявним і бажаним станами їх свідомості;

3) безпосередній зв'язок ефективності розв'язання завдань формування особистості військового професіонала та піднесення управлінського інтелекту на ґрунті інформатизації суспільства;

4) вплив загальних процесів демократизації суспільства на процеси демократизації армійського життя, усвідомлення необхідності впровадження вищих стандартів, людських прав у повсякденне життя Збройних Сил;

5) залежність враження свідомості людини від збільшення впливу високих технологій у системі техніко-технологічного детермінізму розвитку суспільства.

До основних принципів підвищення ефективності формування особистості воїна-професіонала в інформаційному соціумі віднесено наступні: еквівалентності, візуального та тематичного домінування, невідповідності внутрішньої та зовнішньої комунікації, неоднорідності аудиторії, переводу вербального повідомлення у невербальне, відображення контраргументації, корисності та цікавості організації дозвілля з урахуванням емоційного впливу на особистість, відплатності тощо [3, с. 109–114].

Якщо більш глобально підходити до вивчення задекларованих питань, то слушно відзначити, що узагальнення гносеологічних засад аксіологічної проблематики актуалізується передусім нівелюванням активізації самопізнання людини. У цьому випадку віднайдення людиною духовно-моральної ідентичності в міжособистісних, суспільних, правових та інших відносинах формує стрижень соціалізації індивіда. Ба більше, акцентуючи увагу на тому, що цей пошук не є самоочевидністю, а радше, результатом наполегливих зусиль пізнавальної здатності людського розуму, необхідно вказати на доцільність його інтерпретації у рамках зв'язку з іншими такими пошуками та імплементувати онтолого-, гносеолого-, аксіолого-мотивовані результати у праксеологію життєвих інтересів конкретної професії чи фаху, а в нашому випадку, у військову діяльність зокрема. Власне кажучи, на основі результатів пошуку своєї ідентичності як гіперскладної екзистенціальної проблеми людина спроможна віднайти гносеологію ідентичності в антропологічно-соціальному вимірі власної професійної діяльності. Як відзначають В. Слівінський і М. Цимбалюк, «[...] У процесі самовдосконалення необхідно оволодіти на професійному рівні такими інформаційними вміннями, у

яких відобразилась би орієнтирна, виконавча і контрольна функції професійної діяльності» [4, с. 61].

У цьому контексті формування аксіологічного світосприйняття (у рамках поєднання ідентичності людини та її діяльності) неодмінно виокремлюється низка взаємопов'язаних феноменів, усталених у раціональному мисленні на засадах екзистенціально-діяльнісного виміру усвідомлення людини та світу. Ба більше, у формуванні зазначеного вище світосприйняття виражається й онтологічна структура фахової діяльності, адже акцентується не лише належний, а й оцінювальний її зміст. Фактично, аксіологічне формування особистості загалом відповідає «нормам» її діяльності і, що головне, – її ідентичності. Саме тому втрата людиною буттєвої ідентичності (не лише як повоєнний синдром внаслідок зневіри, образи на державу тощо) визначає рівень формування системи фахової діяльності, її аксіологічну мотивацію.

Доведений фактом є те, що цінності, все ж таки, становлять стрижень формування особистості на основі усталеної ієрархії цінностей. Адже втрата своєї ідентичності (що часто стосується військовослужбовців у нинішніх умовах проведення АТО на сході України), як і примат суто діяльнісного підходу до своїх вчинків, буття (поза антропологічно-праксеологічними чинниками суспільних і правових відносин), спричиняє нівелювання екзистенційного змісту аксіологічного відношення до фахової діяльності.

Тим не менше, діяльнісний вимір аксіологічного формування особистості походить від смислу суцього, надає статусу примату ціннісно-смислової структури суцього у формуванні світогляду нинішнього військовослужбовця, загартованого в зоні проведення АТО в Україні. Це ж суцце в бутті людини відображається схематично конкретними діями та вчинками, що виражається суб'єкт-об'єктивними відносинами. Виключно екзистенціальна складова аксіологічного формування особистості військовослужбовця (співпереживання, співчуття, співбуття та ін. спів-...) впливає на духовно-моральну траєкторію мислення і свідомості. Себто, саме ця складова є тим виміром, поза межами якого унеможливаються будь-які суб'єкт-об'єктивні відносини як у суспільстві та державі загалом, так і правовідносини зокрема.

Безумовно, зазначені відносини можливі і поза їхньою екзистенційністю, проте вони приречені лише на знаково-означувальний вимір свідомості, що впливає на утопічно-операційну схильність людини до поверхневого сприйняття ціннісного відношення до інших людей, суспільства, держави, а, відтак, бажанню діяти всупереч закону, праву тощо. Це сприяє формуванню утилітарного відношення людини до навколишнього середовища та реальності.

Окрім того, нині доводиться констатувати й нівелювання не лише загальносуспільної аксіологічної концепції діяльності, а й суто християнського морального вчення, особливо, що стосується трактування любові до Бога, ближнього тощо. Ці дві головні запо-

віді Нового заповіту найчастіше, у нинішніх умовах «розвитку» суспільства, підмінюються концепцією віротерпимості, визнанням свободи віросповідання іншої людини та ін. Для прикладу, якщо термін, скажімо, «політкоректність», спробувати поєднати з усталеними в суспільстві морально-етичними регуляторами поведінки, то похідним від такого поєднання, з нашого погляду, буде термін «ввічливість». Але парадокс полягає в тому, що цей термін акумулюється у випадку виключно з чужими, сторонніми людьми. Звісно, це не стосується сімейних зокрема чи родинних загалом відносин, а, що більше, термін «ввічливість» абсолютно далекий від стрижневої характеристики відносин між людьми, які люблять один одного, та ще й у межах співпереживання і співучасті в суспільному болі (маються на увазі і втрати в зоні проведення АТО). Слушно з цього приводу відзначив один із дослідників аксіології становлення особистості, професор В. Бліхар: «Усе це призводить до виокремлення духовного світу людини серед багатоманітності проявів практичної діяльності, враховуючи як особливості свідомості, так і складність людського буття загалом. Окрім того, саме духовний світ впливає на оптимізацію співвідношення соціальної і біологічної сутностей, підвищення духовного рівня культури, врешті, трансформування цінностей у практичну діяльність особистості» [6, с. 200].

У нинішніх умовах (фактично воєнних) формування громадянського (в тому числі й правового) суспільства та держави соціально-демократичної проєвропейської орієнтації передбачає максимальні зусилля людини подолати біль, а тому має всі шанси імплемувати в свої рамки засади християнського гуманізму [5, с. 348]. Разом із тим, подолання чи ухилення від страждань, болю, розчарувань та інших негативних наслідків, у тому числі й повоєнного синдрому, переміщує людину у видуману реальність поза межами антропологічного прояву власної ідентичності. Відтак, створений у таких умовах квазісвіт поглинає особистість військовослужбовця у спотворену реальність надуманих вимог до інших та оточуючої дійсності, гіперболізованих зобов'язань «моралізувати» суспільство та «очистити» (в тому числі за допомогою збройного перевороту, адже так «звуклося» діяти у зоні проведення АТО) державу від внутрішніх ворогів та супостатів тощо. Правовий напрям розвитку суспільства неодмінно спрямовується на ключове, якщо не єдине, праксеологічне завдання – створити найсприятливіші умови задоволення потреб і бажань людини, тобто нагодувати «хлібом єдиним». Проте людина не спроможна задовольнятися лише насущним (земним, тілесним) хлібом. Адже голодна людина неспроможна правильно мислити, діяти тощо. З огляду на це, для формування громадянського суспільства є актуальними, все ж таки, засади християнського морального вчення. Особливо це стосується військовослужбовців – тих, хто повернувся із зони проведення АТО в Україні. Для них надзвичайно важливими є чинники, що спрямовують їхню свідомість у бік заспокоєння.



Висновки. Відновлення аксіологічного виміру відношення у світогляді особистості військовослужбовця, особливо, що стосується його повоєнного стану, передбачає обов'язкову трансформацію морально-культурного середовища, що кардинально відрізнятиметься від попередньо пережитого досвіду мислення, поведінки, дій у зоні АТО. Зрештою, не дивлячись на полівимірність культури (релігійний, етнічний, національний та ін.) слід відзначити її консистенцію єдності – гносеологічне обґрунтування суспільної поведінки людини виключно в рамках її аксіологічного відношення до навколишнього середовища. Більше того, коли ми ведемо мову про аксіологічність чогось, то здійснюємо це не в смислі самості того чи іншого предмету, а, передусім, у смислі того, хто сприймає, приймає чи не приймає, осмислює тощо. Зважаючи на це, пошуки власної ідентичності (як ще не знайденої, у випадку становлення особистості, так і втраченої, у випадку повернення військовослужбовців із зони АТО) відбуваються в рамках аксіологічної інтерпретації дійсності. Не акцентуючи на тому, що ця інтерпретація природньо імплементавана в самопізнанні людини як екзистенційна схильність визначати внутрішні смисли в навколишньому середовищі, необхідно вказати на її диференціацію відповідно до утвердженої в суспільстві ієрархії цінностей. Урешті решт, екзистенціальна проблематика є сферою, у якій найвірогідніше уможливується взаєморозуміння між людьми різних фахових видів діяльності. Саме тому філософія права, покликана генерувати аксіологію відносин (міжособистісних, суспільних, правових), має імплементувати в тому числі й низку питань екзистенційного характеру, переплетених із метафізикою право- і державотворення.

Що стосується актуальної, як ніколи раніше, тематики аксіологічного формування

військовослужбовця в умовах гібридної війни в Україні, то доцільно акцентувати увагу на окремих чинниках, що безпосередньо впливають на емоційно-психологічну складову характеру, з-поміж яких виокремлюємо високоемоційний вишкіл бойової підготовки та духовно-моральну стійкість у відношенні до захисту Батьківщини. Саме в цьому контексті слід зважати передусім на рівень сформованості особистості тих, хто бажає стати військовослужбовцем, у тому числі на їх астеничні схильності, що негативно виражатимуться у військових ситуаціях (нерідко – непередбачених), в умовах гібридної війни. Натомість слід неабияк брати до уваги стеничний розвиток військовослужбовця, що позитивно, а подекуди й надпатріотично, впливатиме на розвиток подій у складних (панічних, небезпечних, загрозливих та ін.) ситуаціях у зоні проведення АТО в Україні. Це могло б врятувати життя багатьом там і спростило б адаптацію до спокійного життя та реабілітацію від побаченого на війні після повернення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кант И. Сочинения: в 6-ти тт. / И. Кант. – М.: Мысль, 1966. – 564 с.
2. Стратегія і тактика гібридних війн в контексті військової агресії Росії проти України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/gibrid-war/>
3. Дятлова І. Інформаційна сфера як чинник соціалізації особистості військовослужбовця / І. Дятлова // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, психологія. – 2003. – Вип. 3 (18). – С. 109–114.
4. Слівінський В., Цимбалюк М. Феноменологічні закономірності становлення фахівця органів внутрішніх справ: монографія / В. Слівінський, М. Цимбалюк. – Л.: Ліга-прес, 2015. – 280 с.
5. Булгаков С. Свет не вечерний: Созерцания и умозрения / С. Булгаков. – М.: Республика, 1994. – 415 с.
6. Бліхар В. Ієрархія цінностей як життєво-значима засада формування особистості / В. Бліхар // Військово-науковий вісник. – 2010. – Вип. 13. – С. 198–207.